

Muška i ženska retorika u političkom intervjuu

Gordana Varošaneć-Škarić*

Branka Šegvić **

SAŽETAK

Rana lingvistička istraživanja pokazala su da se neke od najvećih razlika između govora muškaraca i žena mogu naći na razini diskursa. Različite lingvističke strategije koje koriste u svom govoru uvjetovane su društvenim ulogama, odnosno različitim položajem muškaraca i žena u društvu. Uz to, strategije koje govornici koriste na diskursnoj razini često se povezuju s odnosima moći i solidarnosti. Ovaj se rad fokusira na politički diskurs retoričke razgovorne (dijaloške) vrste televizijskoga političkog intervjua. S obzirom na važnost društvenog surječja i odnosa moći u političkom govoru, postavljena su dva cilja: 1) istražiti način na koji sugovornici (novinari) komuniciraju s muškim i ženskim sugovornicima na položaju moći (premijer Andrej Plenković i predsjednica Kolinda Grabar Kitarović); 2) ispitati postoje li razlike u načinu na koji muškarci i žene argumentiraju svoje stavove u prijedporima. Rezultati istraživanja pokazali su da se stav sugovornika prema osobi na položaju moći razlikuje ovisno o rodu te osobe s obzirom na preklapanje i prekidanje govora. Nadalje, utvrđeno je da govoreći o istim temama vezanim za međusobnu komunikaciju, premijer i predsjednica koriste različite načine argumentiranja u odnosu na logičke pogreške i smicalice. Predsjednica koristi smicalice istančanog razlikovanja, odlaganje (*ad socordiam*), navođenje suprotnog primjera (*exemplum in contrarium*) te argumente iz korisnosti (*argumentum ab utile*), dok premijer koristi odlaganje i sofističke obrane koji su udruženi s natjecanjem u važnosti, antiparastazu, protupitanja, duhovite upadice koje uključuju ironiju. Takav premijerov izbor smicalica podupire narativ dominantnosti.

* Gordana Varošaneć-Škarić, redovita profesorica u trajnom zvanju / PhD, Full Professor (Tenured Prof.) Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu / Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Ivana Lučića 3, 10000 Zagreb, 099 4563 946, gvarosan@ffzg.hr

** Branka Šegvić, prof., MA, Jezični centar Sintagma, Split, Rendićeva 7^a, 21000 Split, 098 473 470, abm.prijevodni@gmail.com

Ključne riječi: politički diskurs, intervju, muška i ženska retorika, smicalice, prekidanje govora

Uvod

Počeci retorike ne mogu se odvojiti od politike. Poznato je da se retorika razvija u antičkoj Grčkoj s pojavom demokracije. Definirajući cilj te discipline, antički retoričari poput sofističkih teoretičara iz 5. st. p. n. e. Protagore i Gorgije, potom Izokrata i njegova suvremenika Platona, koji su djelovali pretežno u 4. st. p. n. e., mlađeg Aristotela, kasnije Cicerona (1. st. p. n. e.) i Kvintilijana (1. st. n. e.) uspostavljaju esencijalnu vezu između retorike i politike. Štoviše, politički uspjeh gotovo potpuno ovisi o samoj svrsi retorike – sposobnosti uvjeravanja, pridobivanja i utjecanja na slušatelje. Imajući na umu naravnu i gotovo neraskidivu vezu između retorike i političkog govora, važno je napomenuti da su tradicionalno profesionalni javni govornici i retori bili muškarci. Kroz povijest retorička pravila pisali su muškarci u svrhu obrazovanja muškaraca. Slično je i s politikom u kojoj i danas pretežno aktivno sudjeluju muškarci. Iako povijest bilježi snažne ženske vladarice-suverenke, tijekom razvoja demokracije žene brojnije sudjeluju u političkome javnom životu tek od 20. stoljeća. U to vrijeme i politika i politička retorika imaju već oblikovana pravila. Kako bi se probile u politici, žene su morale preuzeti, odnosno koristiti odlike koje su tradicionalno pripadale muškarcima i koji su ih odredili poželjnim – racionalnost, analitičnost, liderstvo i ambiciju. Zbog mogućnosti obrazovanja i zajamčenih ustavnih prava političku retoriku obilježile su brojne žene poput premijerke Indije Indire Ghandi, britanske premijerke Margaret Thatcher, državne tajnice SAD-a Madeleine Albright, predsjedničke kandidatkinje Hillary Clinton, premijerke Ukrajine Yulie Tymonshenko, predsjednice njemačke vlade Angele Merkel, da spomenemo samo najpoznatije s obzirom na veličinu zemlje i utjecaj u politici. Ipak, broj žena u svjetskoj politici i dalje je značajno manji nego broj muškaraca. Očekivalo bi se da je zastupljenost žena u parlamentima razvijenih demokracija i velesila kao što su SAD u ravnoteži s muškarcima, ali podaci za 2018. o 23,6 % žena u Lower House i 25 % u Upper House ne govore u prilog toj tvrdnji. Zar ne čudi da je taj postotak potpuno usporediv sa zastupljenosti žena u kineskom parlamentu od 24 %, a da je u Rusiji još znatno manji (15,8 % i 18,2 %, podaci su navedeni za 2016.¹)? Podaci za Mađarsku (od svega 12,6 % žena) usporedivi su s ruskim. Slične odnose imaju i Bosna i Hercegovina (21,4/13,3 %, ² za 2018.), Češka (22,5/16 %, za 2017.), Poljska (29,1/14 %, za 2015.), susjedna Slovenija (24,4/10 %, za 2018.) i Bugarska (25,8 %, za 2017.). Od susjednih zemalja najbolja je zastupljenost žena u Srbiji (37,7 %). U Velikoj Britaniji odnos je 32 % / 26,4 %, dok se kod Njemačke (30,9/39,1 %, za

2017.) i Francuske (39,7/32,2 %, za 2017.) zastupljenost bar u jednom od domova približava odnosu od 40 %. Razmjerno je dobra zastupljenost žena na Islandu (38,1 %, za 2017.) i u Danskoj (37,4 %, za 2015.), a po zastupljenosti žena prednjače također zemlje na sjeveru Europe Norveška (40,8 %, za 2017.), Finska (41,5 %, za 2015.) te Švedska s čak 47,3 %, za 2018. Po tim podacima dalo bi se zaključiti da su prema zastupljenosti žena u visokima političkim tijelima demokratičnije zemlje sjeverne Europe koje nisu u Europskoj uniji, a od susjednih zemalja Srbija znatno premašuje Hrvatsku. Kao u većini svjetskih vlada i onih unutar EU-a, i Vlada Republike Hrvatske broji znatno manje žena nego muškaraca. Iako taj broj kontinuirano raste od prvog sastava Vlade RH 1990. godine u kojem je bilo svega 5 % žena, trenutačni omjer žena u Vladi RH, koji iznosi svega petinu, tj. 21 % žena, nije zadovoljavajući. U Zakonu o ravnopravnosti spolova, članak 12., stavak 3. propisano je značenje podzastupljenosti jednog spola u tijelima političkog i javnog odlučivanja: „Osjetna neuravnoteženost jednog spola u smislu stavka 2. ovoga članka postoji ako je zastupljenost jednog spola u tijelima političkog i javnog odlučivanja niža od 40%“ (Zakon o ravnopravnosti spolova).

Jasno je da se podzastupljenost u hrvatskim tijelima političke moći redovito odnosi na žene i da se u praksi uzima samo kao preporuka, koja očito ne obvezuje stranke, kao ni Sabor. U prilog pomacima govore činjenice da na pozicijama moći Hrvatska dobiva prvu premijerku Jadranku Kosor već 2009. godine te da od 2015. funkciju predsjednice Republike Hrvatske također obnaša žena. Kolinda Grabar-Kitarović četvrta je i najmlađa izabrana hrvatska predsjednica i jedina žena koja je do sada obnašala predsjedničku funkciju. Medijski interes često je usmjeren na retoričke odlike političara, koje često uključuju i pitanja o javnom govoru istaknutih političara na čelnim funkcijama. Odnos diskursa i moći tema je i suvremenih ekspertnih uvida, kao što je Van Dijkov (2008) te diskursa i roda (Talbot, 2010; Majstorović i Vilović, 2017). Isto tako u novije vrijeme sve se više istražuju argumentacijske pogreške, smicalice u parlamentarnom govoru političara, često vezano uz stranačku pripadnost, primjerice u radu Kišiček i Stanković (2011). U svrhu lingvističke diskursne usporedbe muške i ženske političke retorike u ovom je radu uspoređeno argumentiranje premijera Andreja Plenkovića i predsjednice Kolinde Grabar Kitarović u televizijskim intervjuima u istom razdoblju 2017., u sličnom kontekstu pitanja. Istraživanje se posebno fokusiralo na logičke pogreške i smicalice jer ta retorička sredstva mogu pokazati kakva je vrsta javnoga komunikacijskog odnosa između žena i muškaraca na pozicijama moći. U radu se koristi termin rod (rodna razlika) s obzirom na to da je rod dio društvenog identiteta pojedinca. Talbot (2010) navodi kako je spol (engl. *sex*) biološki uvjetovan, dok je rod (engl. *gender*) ponašanje koje učimo u društvenom kontekstu. Svaka zajednica ima svoje društvene

prakse u kojima se oblikuje rod kao identitet (Pišković, 2017). Termin spol zadržan je kod referiranja na dokumente (Zakon o ravnopravnosti spolova) i autorice poput Elshtain i De Beauvoir koje su ga ranije koristile.

1.1. Muške i ženske lingvističke strategije na razini diskursa

Lingvistička istraživanja (Tannen, 1994a i 1994b; Talbot, 2010; Kendall i Tannen, 201; Ilie, 2017) pokazala su brojne razlike između diskursa muškaraca i žena, prije svega u odnosu na diskursnu strategiju. Politička i javna retorika koje su dugo vremena bile isključivo područje djelovanja muškaraca opisuju se kao profesionalan i racionalan diskurs. Profesionalnim ulaskom u javni i politički život žene su morale balansirati između prihvatljive i društveno očekivane ženske retorike i one javne političke koja se često poimala kao muška. U istraživanju razlika političke retorike u odnosu na varijable roda, osobito su na akademskoj razini bili aktivni ženski studiji u zemljama razvijene demokracije, kao što su primjerice, Sjedinjene Američke Države. Utjecajna američka politička filozofkinja i etičarka Elshtain (1987) ističe da feministička interdisciplinarna istraživanja ističu različitost u odnosu na: 1) kritički pristup (pitanja vrste retorike, oblike diskursa, narative), 2) isticanje glavnih značajki feminističke retoričke strategije. Glavne su vrste narativa o pitanju različitosti: 1) narativ o neutralnosti spola (rodnost je društveno nametnuta), 2) narativ seksualne polarnosti (spolovi su radikalno razdvojeni, odvojeni prostori), iz čega na ontološkoj razini slijedi i strategija političke razdvojenosti, 3) narativ spolne kompletnosti. Potonji narativ manje se ističe u feminističkoj političkoj retorici, a više kod stručnjaka koji se bave književnom kritikom i kulturnom antropologijom. Dualizmi narativa neutralnosti koji se stvaraju prema odnosu priroda/kultura služe kao univerzalne kategorije i za analizu političke retorike. Klasik feminizma Simone de Beauvoir (2016) zaključuje da se žene trebaju ostvariti kao „čin volje“, da trebaju nadzirati prirodu, što znači da moraju nadići tjelesno, neslobodu, nemisao, nižu razinu. Jasno je da ta „niža“ razina pretpostavlja žensku razinu. Taj odnos prema ženskom „materijalu“ zaoštrava se kod američkoga akademskog feminizma u kojem postaje socijalni produkt. Drugi narativ poznat i kao „manihejski“ (svjetlo = duša, tama = tijelo), razdvaja spol na vrste pa je u tom smislu različita i politička retorika vrsta (koje su u rodu, srodne, ali različitih vrsta). Prisjetimo se da je početni motiv u knjizi *Drugi spol* citat Pitagorine misli da je dobar princip stvorio red, svjetlost i muškarca, a loš princip kaos, mrak i ženu. U narativu seksualne polarnosti ženama se pripisuju tzv. „argumenti iz koristi“ (lat. *arg. ab utile*). U retoričkom diskursu to bi značilo da zbog korisnosti žene pokazuju u velikoj mjeri patriotizam, umjerenost, uzdržljivost, moralnost, religioznost. Sufražetkinje brane tvrdnju da žene koje se

bave politikom to ne rade iz sebičnih motiva, već da zbog tih osobina („iz koristi“) mogu osloboditi prava i pročistiti politiku (Elshtain, 1987: 327). U posljednjih dvadeset i pet godina lingvističke analize javne komunikacije (Tannen, 1994a; Shaw, 2002; Kišiček, 2008; Talbot, 2010; Ilie, 2017; Runjić-Stoilova i Tomelić Ćurlin, 2017) pri opisu muške diskursne strategije uglavnom se ističu izravnost, prekidanje sugovornika, šutljivost i započinjanje teme, koje se uobičajeno interpretiraju kao dokaz dominantnosti – nadređenosti. S druge strane, žensku komunikaciju odlikuju strategije neizravnosti, taktičnosti i česta uporaba stanki što se može tumačiti kao izraz solidarnosti. Analizirajući поблиže svaku od ovih strategija, Tannen (1994b) određuje solidarnost kao simetričan odnos i odraz jednakosti. S druge strane, napominje kako moć podrazumijeva asimetričan odnos i hijerarhiju.

Razvidno je da se neizravnost često navodi kao odlika ženskog govora. Međutim, može se zamijetiti da stručnjaci različito interpretiraju neizravnost s obzirom na to koriste li je žene ili muškarci. Lakoff (2004)³ smatra da se u ženskom jeziku ublažavanje očituje u uporabi „trivijalnih“ pridjeva, zamolbi umjesto naredbi, pitanjima koja podupiru sugovornikovo mišljenje („zar ne?“), što kasnije potvrđuju Tannen (1994a), koja uz to spominje strategiju neizravnosti žena na upravljačkim mjestima te Kendall i Tannen (2011). Lakoff (2004) izvještava da u velikom broju slučajeva žene koriste neizravnost jer pretpostavljaju da nemaju pravo na donošenje odluka. To se može pripisati prihvaćanju stereotipnog mišljenja društvene okoline, koje se ipak s vremenom mijenjalo s obzirom na to da su se žene počele značajnije baviti muškim zanimanjima. Tannen (1994b: 32–34) ističe kako neizravnost može biti i osobina muškog govora, ali da tada izražava dominantnost. Navodi primjer oca koji, nakon što ga kći pita dozvolu za izlazak, odgovara „Možeš, ako želiš“. I potonji primjer pokazuje da tradicionalne uloge koje su dodijeljene muškarcima, odnosno ženama, postavljaju pred njih različita komunikacijska očekivanja. Osim što ne govore izravno ono što misle, od žena se očekuje da ne dominiraju razgovorom, što je u suprotnosti sa stereotipnim procjenama da su brbljavije od muškaraca. Dakle, pri tim opisima izbjegava se neutralni denotativni lingvistički pojam „govorljivost“, koji se zamjenjuje konotativnim pojmom „brbljavost“ koji se povezuje s trivijalnim temama, dok se ozbiljnije teme dodjeljuju diskursu muškaraca. Ispitivanje Tannen (1994b: 126–127) pokazuje da žene izabiru manji broj tema i o njima više raspravljaju, a teme se fokusiraju na osobne i konkretne stvari.

Druga diskursna strategija prema učestalosti pojavljivanja u analizama u odnosu na rodne osobitosti i koja je predmet ovog istraživanja jest prekidanje, tj. preklapanje. Unatoč različitim kulturnim navikama koje sugovornici mogu imati u vezi s dužinom stanki i simultanog govorenja, istraživanja West i Zimmerman (1983) pokazuju da muškarci prekidaju žene znatno više nego muškarce i znatno više nego

što žene prekidaju muškarce i žene (prema Tannen, 1994b: 34).

Spomenimo i zanimljiva recentna istraživanja političke retorike žena u Hrvatskoj, primjerice Moranjak-Bamburać (2004), Kišiček (2008), Runjić-Stoilove i Tomelić-Čurlin (2016), koja su pokazala razlike u korištenju retoričkih strategija u odnosu na rod govornika. Razlike su se odnosile na korištenje argumentacije, logičkih pogrešaka i smicalica, figurativnost govora, upotrebu modalnih izraza ublažavanja, posrednih odgovora i slično. Spomenuta istraživanja podupiru postojanje različitih lingvističkih i retoričkih strategija koje govornici koriste ovisno o svom rodu. Rezultat su dviju različitih vrsta retorika: ženska koju karakterizira spremnost na suradnju, osoban govor i empatija prema sugovorniku te muška, asertivnija, izravnija i racionalnija retorika. Iako postoje brojne podjele argumentacijskih pogreški, od onih filozofskih, pragmatodialektičkih, do općenitih u području argumentacijskih teorija, ali i dvojbe pri tumačenju i klasifikaciji, o čemu iscrpno izvještava Kišiček (2010), sve se one na određeni način nadovezuju na poznatu Aristotelovu podjelu pogrešaka na paralogizme i sofizme, dijeleći nadalje sofistička pobijanja na jezične i izvanjezične pogreške. Ta je poznata potonja podjela utjecala, dakako i na Tindaleovu (2007) podjelu argumentacijskih pogrešaka na 1) pogreške diverzije ili irelevantnosti (npr. pripisivanje nekog stajališta protivniku, koji se onda napada i odbacuje, odvlačenje pozornosti na drugu temu te irelevantan zaključak – poznati kao lat. *ignorantio elenchi* ili *non sequitur*), 2) strukturalne pogreške (nevaljane strukture, pogreške distribucije i propozicijske pogreške), 3) pogreške vezane uz jezik (dvosmislenost, ekvivokacija, neodređenost, složeno pitanje i „kružni“ silogizam), 4) *ad hominem* argumenti (umjesto tvrdnje, napada se govornik; dijele se na opći *ad hominem* i osobno uvredljivi – *ad personam*, situacijski *ad hominem*, tzv. *tu quoque* – „ti isto“ argumente, i pogrešku krivnje zbog povezanosti). U ovom radu koji ispituje smicalice i argumentacijske pogreške uzete su u obzir podjele Schopenhauera (izdanje 2002), Tindalea (2007) i Škarića (2011). Potonja podjela uzima u obzir Aristotelovu te Schopenhauerovu podjelu.

Cilj istraživanja

Cilj ovog istraživanja bio je provesti komparativnu analizu retoričke vrste političkog intervjua u odnosu na rodne osobitosti predstavnika političke moći na funkcijama predsjednice i premijera Republike Hrvatske. S obzirom na to da je intervju posebna vrsta razgovora u kojem dva sugovornika imaju jasno podijeljene uloge (Škarić, 2000), osim pretpostavljenih razlika između muške i ženske retorike željelo se ispitati postoji li razlika u načinu na koji novinari komuniciraju s političarom, odnosno političarkom.

Dakle, prvi je cilj istraživanja bio utvrditi postojanje razlika u komunikaciji novinara prema političarima na poziciji moći (premijer Andrej Plenković, predsjednica Kolinda Grabar Kitarović). U govoru intervjuja stoga su analizirana prekidanja i preklapanja kao važan čimbenik diskursne strategije kojima se novinari služe u razgovoru s političarima, a koje odražavaju položaj dominantnosti odnosno moći. Budući da se u prethodnim ispitivanjima pokazalo da muškarci više prekidaju žene nego obratno (Zimmerman i West, 1975 prema Kendall i Tannen, 1994: 549; Shaw, 2002), ovim se ispitivanjem željelo provjeriti je li se to promijenilo jer je danas u političkim intervjuima podjednako novinara i novinarki. Drugi je cilj bio istražiti postoje li razlike u muškoj i ženskoj argumentaciji političara na približno jednakom položaju moći u surječju istih tema. Takva analiza trebala bi dati uvid u moguće razlike koje postoje između muške i ženske političke retorike, ali i retorike s kojom se pristupa muškarcima odnosno ženama u politici.

Metodologija

Ovo se istraživanje fokusira na retoričku vrstu političkog intervjuja. Govorni korpus sastojao se od šest televizijskih intervjuja s predsjednicom Kolindom Grabar-Kitarović i šest televizijskih intervjuja s premijerom Andrejom Plenkovićem, koji su transkribirani za potrebe analize. Potonji su govornici izabrani kao predstavnici ženske i muške političke retorike u Hrvatskoj na približno jednakom položaju moći. Korpus je uspoređen s obzirom na prekidanje i preklapanje u intervjuu te u odnosu na argumentativne postupke, odnosno pogreške i smicalice koje koriste premijer i predsjednica u intervjuima u kojima se većinom propituje njihova međusobna komunikacija.

2.1. Korpus

Svi su intervjui snimljeni u razdoblju od srpnja 2017. do ožujka 2018. godine. Rečeno je da su intervjui odabrani s obzirom na sličnost tematskih pitanja, a pri izboru ujedno se pazilo da ukupno vrijeme trajanja bude približno jednako za oba ispitanika te da postoje intervjui svih glavnih televizijskih kuća, da se izbjegne modus komunikacijske strategije samo jednog novinara ili novinarka. Analizirani su sljedeći intervjui vođeni s predsjednicom Kolindom Grabar-Kitarović: intervju za Dnevnik HRT-a (novinar Damir Smrtić, 21. srpnja 2017.), intervju za RTL (novinarka Damira Gregoret, 4. rujna 2017.), intervju za Dnevnik NOVE TV (novinarka Sabina Tandara-Knezović, 11. studenoga 2017.), intervju za HRT (novinar Zoltan Kabok, 2. veljače 2018.), intervju za NOVU TV (Sabina Tandara-Knezović, 13. veljače 2018.) i intervju za HRT (novinarka Eliana Čandrlić, 2. ožujka 2018.). Ukupno je trajanje svih navedenih šest

intervjua bilo 110 minuta, a transkribirani tekst svih intervjua iznosio je 68 kartica. S premijerom Andrejom Plenkovićem analizirani su intervjui: za HRT (novinar Zoltan Kabok, 18. listopada 2017.), intervju za RTL (novinar Zoran Šprajc, 18. listopada 2017.), intervju za HRT (novinar Damir Smrtić, 11. studenoga 2017.), intervju za HRT (novinarica Katarina Periša Čakarun, 23. prosinca 2017.), intervju za RTL (novinar Hrvoje Krešić, 26. siječnja 2018.) i intervju za NOVU TV (novinar Mislav Bago, 9. ožujka 2018.). Ukupno trajanje svih intervjua je 95 minuta, a transkribirani tekst intervjua ima 63 kartice. Dakle, ukupno trajanje svih intervjua s predsjednicom i premijerom bilo je 205 minuta, što je iznosilo 131 karticu transkribiranog govora na temelju intervjua. U navedenom korpusu političare je intervjuiralo ukupno pet novinara (od kojih su dva vodila po dva intervjuja) i četiri novinarke (od kojih je jedna vodila dva intervjuja). S obzirom na ciljanu sličnu tematiku pitanja koje su novinari/novinarke postavljali u navedenom razdoblju i prvi cilj ispitivanja, postignut je zadovoljavajući odnos u broju novinara/novinarke i vremenske zastupljenosti premijera i predsjednice, što bi bilo teže postići u nekoj drugoj informativnoj vrsti. Tako, primjerice, recentno istraživanje Car i dr. (2017) pokazuje da su žene tri puta manje zastupljene od muškaraca kao nositeljice sadržaja u žanru vijesti.

2.2. Prekidanje i preklapanje

Prvi dio istraživanja prekidanja i preklapanja sastojao se od dva dijela. Prvi je dio istraživanja bio kvantitativne i komparativne prirode. Fokus je bio na načinu na koji novinari komuniciraju s predsjednicom i premijerom. Cilj je bio istražiti postoje li razlike u načinu na koji novinari koriste diskursnu strategiju prekidanja i preklapanja u odnosu na rod sugovornika. Prije svega nužno je odrediti razlikovanje između spomenutih pojmova. Operacionalnu definiciju navodimo prema Tannen (1994), koja određuje da je prekidanje kad osoba koja govori mora prestati govoriti jer je njezin sugovornik počeo govoriti. Preklapanje je ako prva osoba ne prestane govoriti kad sugovornik počne govoriti.

S obzirom na važnost uloge moći u političkom diskursu, istraživanjem se željelo utvrditi postoji li razlika u percepciji moći sugovornika. Tijekom istraživanja kvantitativno je utvrđen broj prekidanja i preklapanja predsjednice, odnosno premijera. Rezultati su uspoređeni u odnosu na rod govornika, trajanje samih intervjua i rod novinara.

2.3. Argumentacija

Drugi je dio istraživanja bio deskriptivan i kvalitativan. Fokusirao se na razlike u argumentaciji premijera i predsjednice. Svrha je bila istražiti postoje li razlike u

argumentiranju stavova, u korištenju lažnih argumenata i smicalica ovisno o rodu govornika. Kako je istraženo isto razdoblje intervju s predsjednicom i premijerom, analiziran je način argumentiranja kod sličnih ili istih tema koje se pojavljuju u intervjuima s oba govornika. Željelo se utvrditi razlikuje li se argumentacija premijera i predsjednice kad govore o sličnim temama. Argumentacija je analizirana u odnosu na dvije teme. Prva je komunikacija premijera i predsjednice, koja se odnosi na međusobne odnose i kritike koje predsjednica upućuje Vladi. Druga su tema nadolazeći predsjednički izbori te potpora premijera. Osim što se pojavljuju u svih 12 intervjuu, navedene teme obavještavaju o odnosu premijera i predsjednice s obzirom na postavljena pitanja i odgovore.

Rezultati i rasprava

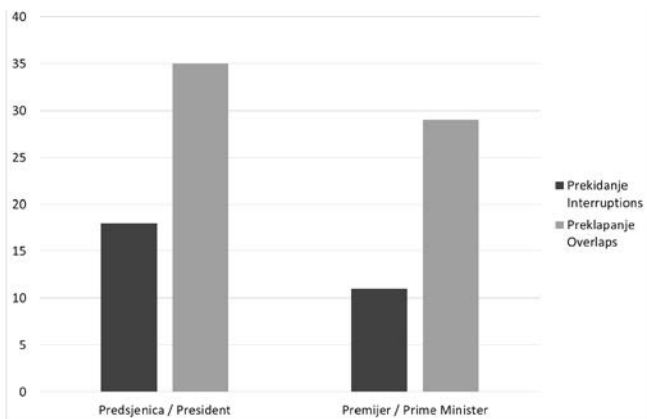
3.1. Analiza i rezultati: Prekidanje i preklapanje

Fokus je ovog dijela istraživanja bio na preklapanju i prekidanju na ukupnom materijalu od 205 minuta razgovora: s predsjednicom (110 min) i s premijerom (95 min). Željelo se kvantitativno ispitati koliko novinari prekidaju i preklapaju predsjednicu, odnosno premijera.

U surječju intervjuu, prekidanje i preklapanje odnosi se na nekoliko različitih situacija. Prva je da novinar zbog nekog razloga ne želi da sugovornik dovrši odgovor te prelazi na sasvim drugo pitanje (npr. ako odgovor ne ide po njemu u očekivanom smjeru). Drugo, novinar se stavlja u nadređen položaj prema sugovorniku i prekida ga ako se očito ne slaže s njegovim odgovorom te postavlja potpitanje nastojeći opovrgnuti ili dovesti u pitanje sugovornikov odgovor. Treće, novinar prekida procjenjujući da sugovornik ne odgovara na njegovo pitanje pa ga ponavlja ili parafrazira kako bi preciznije postavio pitanje i dobio željeni odgovor. Svi ti slučajevi podrazumijevaju strategiju dominantnosti i nadzora novinara nad komunikacijom sugovornika. U tim slučajevima novinari izravno dovode u pitanje položaj moći i vjerodostojnosti sugovornika te kontroliraju smjer tijeka komunikacije. Takozvani pozitivni prekidi ili preklapanja u kojima sugovornika prekidamo kako bismo se složili s njim i odobrili ono što govori (fatička funkcija govora), nisu uzeti u obzir jer ih gotovo i nije bilo. Naglasak je bio na prekidima i preklapanjima koji su izraz dominantnosti, odnosno dokazivanja ispravnog ili točnog stajališta. Rezultati su pokazali da su novinari značajno više preklapali i prekidali predsjednicu nego premijera u gotovo istoj količini transkribiranoga govornog materijala (Slika 1).

Slika 1. Kvantitativna usporedba novinarskih prekidanja i preklapanja u intervjuima s predsjednicom i premijerom

Figure 1 Quantitative comparison of the number of journalists' interruptions and overlaps in the interviews with the President and Prime Minister

Izvor: Vlastito istraživanje.

Zanimljivom se pokazala i analiza prema rodu novinara u odnosu na broj prekida/preklapanja. Predsjednicu su intervjuirala dva muškarca tijekom približno 43 minute. Dva novinara prekinula su predsjednicu svega dva puta, a bilo je osam preklapanja. S druge strane, u približno 67 minuta razgovora predsjednice s četirima različitim novinarkama, pojavljuje se 16 prekida i 27 preklapanja, što je značajno i višestruko više uzimajući u obzir razliku od 24 minute. Unatoč vremenskoj razlici, rezultati jasno pokazuju da novinarka više prekidaju i preklapaju predsjednicu nego novinari.

U ciljanom razdoblju u odnosu na istraživačku temu, premijera je intervjuirala jedna novinarka i pet različitih novinara. Iako je i ta činjenica zanimljiva za raspravu, jer podupire pretpostavku o stereotipu muške dominantnosti i važnosti, ovo ostavljamo po strani budući da ispitivanje podzastupljenosti novinarki u intervjuima s muškarcima na poziciji moći nije bilo predmet istraživanja. Tijekom 15 minuta razgovora s premijerom novinarka ga je prekinula dva puta, sa samo jednim preklapanjem. S druge strane, u približno 80 minuta razgovora s pet novinara, događa se 28 preklapanja i devet prekida. S obzirom na vremenski odnos, može se zaključiti da novinari preklapaju premijera više nego novinarka, ali ga ne prekidaju više od novinarka. Međutim, važno je napomenuti da se 75 % tih prekida i preklapanja premijera događa u razgovoru s dvojicom novinara, odnosno sa Zoranom Šprajcom s RTL-a i Mislavom Bagom s NOVE TV koji nisu intervjuirali i predsjednicu, pa bi se to mo-

glo pripisati i idiosinkratičnom pristupu tih novinara koji nije samo asertivan, već je često i agresivan i prelazi okvire profesionalnih komunikacijskih strategija. Dakle, treba uzeti u obzir da je moguć uzrok prekidanja i preklapanja u ovim slučajevima i komunikacijski stil tih novinara, kojima vjerojatno zbog toga njihove televizijske mreže daju prednost pri intervjuiranju muških političara na poziciji moći. Stoga je zanimljivo da preklapanje i prekidanje nisu samo komunikacijska osobina novinara, već i premijera koji koristi iste komunikacijske strategije. Napomenimo da u cijelom korpusu predsjednica nijednom ne pokušava prekidati ili preklapati sugovornika, tj. ne koristi te postupke kojima se nameće dominacija u razgovoru.

Uspoređujući rezultate koji su dobiveni pri analizi intervjuja s predsjednicom s onima koji su analizirani u intervjuima s premijerom, može se zaključiti da i novinari i novinarka češće prekidaju i preklapaju predsjednicu nego premijera. Nadalje, muškarcima češće preklapaju premijera, a prekidaju ga približno jednako kao i žene. Žene češće prekidaju i preklapaju predsjednicu što govori da je u ovakvim ispitivanjima važno uzeti u obzir rod govornika i sugovornika. Prekidi i preklapanja koji nisu u funkciji slaganja sa sugovornikom ili fatičkom funkcijom govora, također izražavaju dominantnost. To se može potkrijepiti novijim istraživanjima koja su pokazala da novinarka nisu više od muškaraca usmjerene na potrebe publike (Hanitzsch i Hanusch, 2012 prema Car i dr., 2017: 77).

Analiza i rezultati: Argumentacija

Rezultati pokazuju da govoreći o svom odnosu iz različitih aspekata i predsjednica i premijer koriste erističku dijalektiku⁴. Iako je predsjednica ukupno koristila više smicalica (N=25) nego premijer (N=20), kvalitativno se po vrsti smicalica značajno razlikuju (slika 2).

Odgovarajući na pitanja o kritikama koje je uputila vladi i premijeru, predsjednica najčešće koristi smicalice, redom istančanog (finog) razlikovanja (primjeri citata 1, 2), potom suprotnog primjera (*exemplum in contrarium*; primjeri 3, 4), odlaganja (5, 6), natjecanja u etičnosti (7, 8), a druga je diskursna osobina korištenje pogrešnog („lažnog“) argumenta populizma kao povlađivanja publici, tj. biračima (*ad populum*; primjeri 9, 10, 11, 12, 13, 14).

Primjerice, smicalicom istančanog razlikovanja ono što novinar naziva sukobom i kritikom, predsjednica preoblikuje i naziva konstruktivnom raspravom, razlikom u temperamentu ili dobronamjernim ukazivanjem. Takvim razlikovanjem predsjednica želi ublažiti ono za što je prozivaju pozivajući se na nešto slično što je moguće opravdati i obraniti.

Primjeri smicalice istančanog razlikovanja:

- (1) „Pa ono što vi nazivate žestokim kritikama, ja bih radije nazvala prinosom konstruktivnoj raspravi o problemima u hrvatskome društvu, od gospodarskih, demografskih i svih ostalih.“
- (2) „I bilo kakvo isticanje problema nije nikakav pokušaj niti zaoštavanja odnosa, niti kritika rada vlade nego jednostavno to je dobronamjerno ukazivanje na trendove koji su u društvu i koje mi možemo i moramo riješiti.“

Kada odgovara na pitanje o kritikama koje je uputila Vladi, predsjednica često koristi i smicalicu suprotnog primjera (*exemplum in contrarium*). Nakon sugovornikovih navođenja primjera njezine kritike premijera, predsjednica navodi suprotan primjer. Ističe primjere njihova slaganja te na taj način pokušava ublažiti ili opovrgnuti postojanje bilo kakve kritike upućene premijeru.

Primjeri smicalice *exemplum in contrarium*:

- (3) „Mi smo svi različite osobe, imamo različita gledišta po nekim pitanjima, ali ono što je najbitnije da je svima nama, prije svega, u interesu nacionalni interes, znači, hrvatska država, boljitak svih građana i da krenemo naprijed u rješavanju mnogih tema koje već godinama opterećuju hrvatsko društvo.“
- (4) „Međutim, ono što nam je zajedničko doista jest svjetonazor, jest zajednička briga za dobrobit, boljitak Hrvatske, za jednu bolju Hrvatsku u kojoj će život svih građana biti bolji i kvalitetniji, za jednu asertivniju, snažnu vanjsku politiku koja će dovesti do snažne prepoznatljivosti Hrvatske.“

Govoreći o drugoj temi nadolazećih izbora, predsjednica koristi smicalice odlaganja i natjecanja u etičnosti⁵. Odlaganjem (arg. *ad socordiam*) izbjegava odgovor na pitanje hoće li se ponovno kandidirati, a koristeći smicalicu natjecanja u etičnosti želi skrenuti pozornost sa samih izbora i fokus staviti na plemenitiji cilj.

Primjeri odlaganja:

- (5) „U ovom trenutku o tome ne razmišljam. Prošla sam malo više od polovice ovoga mandata...“
- (6) „O tome ćemo razgovarati kada dođe vrijeme za to.“

Primjeri natjecanja u etičnosti:

- (7) „U ovom trenutku doista sam fokusirana na... jednostavno na posao koji radim. Želim ga odraditi što je moguće najbolje. U njega ulažem ogromne napore.“
- (8) „U dvije godine može se napraviti jako puno. U dvije godine, naravno, može se puno toga promijeniti. Ne želim da mi perspektiva budućih izbora diktira ono što radim. Želim raditi po savjesti.“

Druga je osobina u govoru predsjednice, neovisno o tematici, korištenje populističke argumentacije, koja pripada skupini tzv. lažnih argumenata ili falacija (primjeri *ad populum*). Uzimajući u obzir da o njezinim odgovorima ovisi i budući politički uspjeh, tj. da o njima ovisi kako će je publika prihvatiti, predsjednica često naglašeno povlađuje publici pretjerano ističući kako je narod glavni motiv svega što radi. Navedeni primjeri su lažni argumenti s obzirom na to da sama njezina profesionalna politička uloga podrazumijeva služenje narodnim interesima.

Primjeri populizma:

- (9) „Nastojim doista učiniti sve kako bih provela ono što sam obećala građanima u svojem predizbornom programu.“
- (10) „Dakle, niti optimističan niti pesimističan nego upozoravati na stanje koje postoji u državi jer uostalom to je i moja dužnost prema građanima i moja ustavna obveza.“
- (11) „Pa nije na meni da ocjenjujem rad Vlade. Rad Vlade će ocjenjivati Sabor. Rad Vlade će ocjenjivati naravno hrvatski birači na izborima...“
- (12) „Ono što trenutno radim jest fokusiram se, usredotočujem se na dužnosti koje obnašam i želim ih obnašati onako kako sam obećala svim biračima odnosno državljanima Republike Hrvatske.“
- (13) „... da ću biti njihov glas, njihova predsjednica i obnašam tu dužnost onako kako držim da bi trebala.“
- (14) „Želim raditi temeljem onoga što sam obećala hrvatskim državljanima i maksimalno moguće raditi na tome da se poboljša ne samo vanjsko politička slika i položaj nacionalne sigurnosti i ostalo, nego doista da radimo za bolji život bolje Hrvatske“

U svim intervjuima s predsjednicom u kojima novinari propituju komunikaciju između predsjednice i premijera, ona, iako priznaje da postoje problemi u komunikaciji, naglašava suradnju s premijerom. Dakle, u javnom govoru ne zaoštava institucionalne dokumente koji su predmet arhiva. Pri ublažavanju koristi modalne izraze poput:

- (15) „Pa, slažem se sa premijerom. Čut ćemo se malo kasnije. Nazvat ću ga...// ali svakako ćemo se čuti//nadam se da ćemo u budućnosti imati bolju komunikaciju i da je ovo svima zapravo jedna naučena lekcija.“
- (16) „Ne, nismo razgovarali o tome. Voljela bih da malo više razgovaramo i čujemo se. ... Da, da, komuniciramo. ... Pa komuniciramo o temama koje su zajedničke kad je riječ o ustavnim ovlastima, naravno općenito o stanju u državi i o odnosima sa susjednim državama.“

- (17) „Pa već sam odgovorila na to ... Da, komuniciramo, kako kada. Međutim, ja bih voljela da ta komunikacija bude snažnija.“
- (18) „Pa naravno da razgovaramo. Kao što znate ... Razgovarali smo o tome. ... Na vrijeme smo obavijestili i o datumima koji su dogovoreni. A kada je riječ o temama razgovora, te teme su dogovorene isključivo s Ministarstvom vanjskih poslova koje mora biti institucionalna memorija ove države.“

Na novinarska pitanja o temama koje su prijeporne, predsjednica koristi strategiju šutnje primjerice, u pitanjima vanjske politike (boravak u SAD-u) te pri izjašnjava-nju o kandidaturi za drugi mandat. Govoreći zašto prije nije pobliže odgovarala na pitanja o ciljevima putovanja, obrazlaže da je bila suzdržana zbog vjerodostojnosti, što nije pogreška odlaganja:

- (19) „Evo u ovom trenutku mogu reći oko tog boravka u Americi bilo je jako puno prijepora. ... rezultati tog putovanja ... da će biti jasni još prije ljeta. Sad je evidentno o čemu je bila riječ. Ponekad ne možete a priori, odnosno unaprijed govoriti o nekim svojim inicijativama jer jednostavno sami sebe minirate ukoliko se o njima govori u javnosti. Ponekad je u diplomaciji i u političkim odnosima potrebno to povjerenje i rad iza zatvorenih vrata kako bi se inicijative realizirale. A što se tiče boravka u SAD-u bit će još odjeka toga i posebno kada je riječ o Bosni i Hercegovini i njenom Euroatlantskom putu.“

Ono što je premijeru prijeporno u njezinu neobavješćivanju njega kao predsjednika o drugom mandatu, za predsjednicu je odgovor na pitanje razmišlja li o novoj kandidaturi i hoće li biti kandidatkinja HDZ-a. Nadalje, za predsjednicu je to također opravdana šutnja i prigoda za pojačavanje unutrašnjeg etosa, ali i dio populizma:

- (20) „Kao što ste rekli, prošle su dvije i pol godine, još toliko ostaje do kraja mandata. U ovom trenutku ja sam fokusirana jednostavno na posao koji radim. Želim ga odraditi najbolje što je moguće. U njega ulažem ogromne napore. Nastojim doista učiniti sve što mogu kako bih provela ono što sam obećala građanima u svom predizbornom programu, a o možebitnoj kandidaturi na vrijeme ću obavijestiti javnost.“

Suzdržanost se u diskursnim analizama pripisuje ženskoj retorici te se smatra odli-kom nesigurnosti, dok se šutnja u muškoj retorici ističe kao nešto pozitivno (Tannen, 1994b; Shaw, 2002).

U kontekstu neslaganja i prijepora s predsjednicom premijer koristi druge vrste smi-calica, izriječkom antiparastazu (primjeri citata 1, 2), odlaganje udruženo s natjeca-

njem u važnosti (4, 5), duhovite upadice, a kadšto koristi i ironiju (3). Kada odgovara na pitanja o kritikama koje je predsjednica uputila njemu ili Vladi, premijer ne opovrgava samu kritiku, ali je pokušava opravdati koristeći antiparastazu, što znači da negativan postupak predsjednice pokušava pretvoriti u nešto pozitivno navodeći razloge kojima je predsjednica vjerojatno bila motivirana pri izricanju kritike.

Primjeri antiparastaze (1, 2):

- (1) „Nisam ja nešto posebno osjetljiv, nisu to neki veliki udarci. Mislim da ona to govori jer želi pozitivne pomake. Ako smo na tom nazivniku onda vjerujem da možemo ići zajednički naprijed.“
- (2) „Prema tome, vjerujem da u svojim komentarima i opservacijama nastoji poslati poruke o tome da se kao predsjednica države brine za skladno funkcioniranje vlasti i sugerira što bi po njenom sudu bilo važno.“

Premijer potvrđuje da ga predsjednica obavještava o svojim aktivnostima, a kad izbjegava konkretan odgovor na pitanje o svom odnosu s predsjednicom o koordiniranju njezinih vanjskih posjeta, premijer koristi i ironiju. Umjesto izravnog odgovora, premijer trivijalizira i ironično odbacuje postavljeno pitanje.

Primjer ironije (3):

- (3) Pitanje: „A špekulacije oko toga da svatko radi na svoju ruku?“
Odgovor: „Špekulacija je čudo. Kad bi se sve baziralo na špekulacijama, slabo bi država funkcionirala.“

Odgovarajući na pitanje o temi nadolazećih izbora i eventualne potpore predsjednici, premijer koristi istu smicalicu kao i predsjednica – odlaganje. Za razliku od nje, premijer odlaganje često koristi udruženo sa smicalicom natjecanja u važnosti. Na pitanje hoće li pružiti predsjednici podršku u nadolazećim izborima, ističe kako ne može još odgovoriti jer se predsjednica nije izjasnila hoće li se kandidirati (primjer 4). Kada se izjasni i na taj način zatraži premijera podršku, on će imati odgovor. Na ovaj način, osim što izbjegava odgovor, premijer dodatno ističe važnost svoje uloge, ističući svoj unutrašnji etos („meni kao predsjedniku HDZ-a“, „pravnik“; primjeri 4 i 5).

Primjeri:

- (4) „Dakle, to je odluka koju svaki političar ili političarka treba prije svega sam sa sobom odlučiti. U onom momentu, ja sam vrlo jasno kazao ukoliko ona ima ambicija za drugi mandat, volio bih da tu svoju želju da do znanja meni kao predsjedniku HDZ-a i nakon toga ćemo to razmotriti i donositi odgovarajuće odluke.“
- (5) „Vodite računa da sam ja pravnik s dosta međunarodnog iskustva.“

Dakle, njegova vrsta smicalica često je složena. Pri odgovaranju hoće li poduprijeti predsjednicu na sljedećim izborima, s obzirom na to da ona upućuje kritike Vladi, premijer odlaganjem pomoću retoričke figure sinatroizma, nabranjem zamjenskih riječi umjesto neutralnih odgovora s „da“ ili „ne“, relativizira funkciju predsjednice služeći se ponovno smicalicom natjecanja u važnosti (Vlada ima „one prave, izvršne zadaće“) (primjer 6). Nedostatak komunikacije objašnjava važnijim poslovima, npr. „dinamičnim rasporedom“ (primjer 7) uz isticanje unutrašnjeg etosa što je uobičajena dimenzija političkog diskursa („europski zastupnik“). Odluke pripisuje ovisnosti o stranačkoj pripadnosti (primjeri 9 i 10) te koristi natjecanje u važnosti učestalo koristeći zamjenice u prvom licu „ja“, kojom pojačava svoju važnost (primjer 8, „ja kao predsjednik stranke“ – primjer 10). S druge strane, predsjednicu apostrofira kao nekog (primjer 9) tko je nedovoljno samostalan i svoje odluke treba njemu jasno izraziti prije javne objave.

Primjeri odlaganja udružen s natjecanjem u važnosti (6, 7, 8, 9, 10):

- (6) „Pa gledajte, ona je predsjednica države. Komuniciramo, razgovaramo, svatko od nas ima svoju zadaću. Vlada je ta koja temeljem ustavnih ovlasti ima one prave, izvršne zadaće na svakodnevnoj razini. Njena je uloga bitno drukčija u našem političkom sustavu. Ona bira svoj način kako da medijski komunicira.“
- (7) „Ovih sam dana imao dosta dinamičan raspored kao što ste mogli primijetiti.“
- (8) „Ja sam rekao to njoj nekoliko puta kada smo razgovarali i kada smo uopće ovu temu doticali u javnom prostoru, da prije svega kaže otvoreno da li se želi kandidirati ili ne. Ja do sada taj decidiran odgovor nisam čuo.“
- (9) „Gledajte, ona je bila kandidatkinja HDZ-a koju sam tada podržao kao europski zastupnik i pomogao, zajedno s cijelom strankom, a i drugima, 2014. Da se izabere. Prema tome, mislim da se netko tko ima mandat prije svega sam treba odrediti o drugom mandatu.“
- (10) „Kad se odredi da li želi biti kandidatkinja donijet ćemo odluku kao stranka. Nije to stvar koju ja kao predsjednik stranke sam odlučujem.“

Kada govore o svom odnosu, premijer i predsjednica ne odgovaraju izravno i konkretno. Neizravni su u svom govoru te pokušavaju zaobići ili odložiti svoje odgovore koristeći erističku dijalektiku. Međutim, izbor smicalica je drugačiji iako oboje koriste odlaganje i na taj se način izbjegavaju izjasniti o nadolazećim izborima. Predsjednica koristi istančano razlikovanje, natjecanje u etičnosti i *exemplum in contrarium* kojima želi ostaviti dojam susretljivosti i spremnosti na suradnju, a natjecanjem u etičnosti ističe moral kao glavni motiv svojih postupaka. Većina po-

grešnih argumenata ili falacija koje koristi predsjednica mogu se svesti u argumente iz koristi (lat. *arg. ab utile*).

Iako koristeći antiparastazu također pokazuje spremnost na suradnju, prihvatanje kritike i vjeru u pozitivne namjere predsjednice, premijer je skloniji duhovitim upadicama i ironiji, a umjesto natjecanja u etičnosti koristi smicalicu natjecanja u važnosti (prvenstva), što ulazi u retoričke smicalice koje pokazuju dominantnost s pozicije moći i koje se pripisuju muškom retoričkom diskursu. Također, i sam prekida novinare, a umjesto jasnih odgovora koji put koristi i smicalicu stavljanja u škripac nizom pitanja, uz imperativne zahtjeve prema novinarima da argumentiraju pitanja (primjer 11). Nadalje, premijer „ne zna“ o čemu je riječ u nesporazumu u komunikaciji s Ivanom Maletić, europarlamentarkom (primjer 12). Na pitanje o popularnosti Kolinde Grabar Kitarović premijer postavlja pitanje o količini uz natjecanje u važnosti (primjer 13), protupitanjima se koristi umjesto odgovorima na pitanja u vezi s odnosima s EU (primjer 14) te o stabilnosti u parlamentu (primjer 15):

(11) „Odakle vam to? ... Ajde, argumentirajte mi to.“

(12) „Ne znam. A što?“

(13) „Koliko? ... Pa sada ... ja sam gledao nedavno anketu i mislim da smo oboje iznad 90 posto kod birača HDZ-a. To su nijanse.“

(14) „Zašto bi ja bio amnestiran? ... Kakav uvjet, zašto bi to bilo uvjet?“

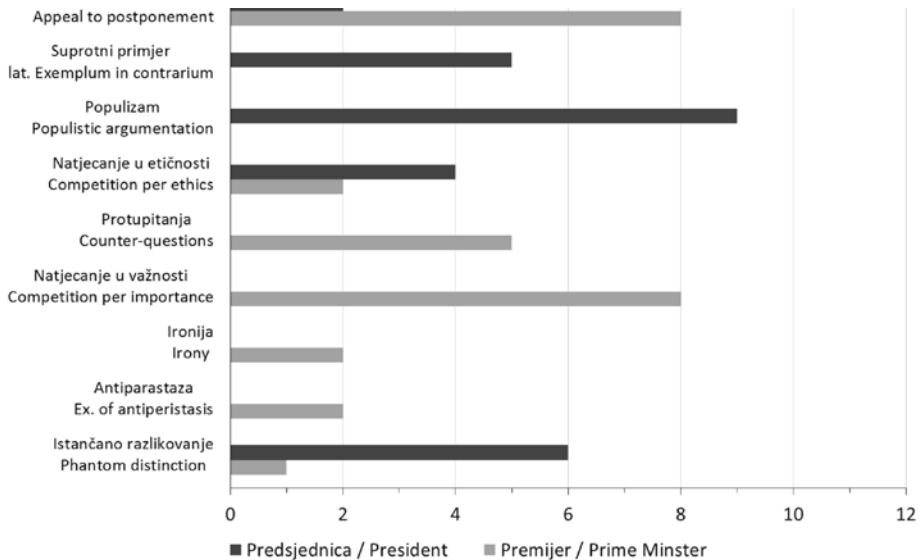
(15) „Zašto mislite da je to problem? Pa imali ste već u Hrvatskoj većina za jedan glas. Ovdje je situacija takva. Zašto je to problem?“

Dakle, neovisno o kontekstu, premijer često novinarima postavlja pitanja, kojima se stavlja iznad sugovornika, kao netko tko relativizira probleme o kojima propituju novinari. Međutim, pri tome se postiže suprotan efekt kod asertivnih muških sugovornika pa mu Šprajc duhovito završava intervju: „A što vas može izivcirati osim par pitanja?“

Brojčani odnos prema vrstama argumentacijskih pogrešaka, smicalica možemo vidjeti na slici 2.

Slika 2. Vrste smicalica Premijera i Predsjednice

Figure 2 Fallacies types used by the Prime Minister and the President

Izvor: Vlastito istraživanje.

S obzirom na to da neka istraživanja političkog diskursa (Kišiček, 2008) pokazuju da žene, primjerice, češće koriste *argumentum ad misericordiam* (poziv na sažaljenje), a da političari češće koriste smicalicu *ad hominem*, vidimo da to nije slučaj u ovom istraživanju komunikacije između predsjednice Grabar Kitarović, koja se više koristi natjecanjem u etičnosti, i premijera Plenkovića, koji se više koristi smicalicom natjecanja u važnosti, a ta razlika može se objasniti razlikom retoričke upućenosti u dvama istraživanjima i problemom koji je u prvom bio fokusiran na ispitivanje procjene stereotipa, a u drugom na prijepore u međusobnoj neizravnoj komunikaciji dvaju istaknutih političara na čelnim pozicijama moći u političkom intervjuu. Ovo istraživanje pokazuje da je potvrđivanje unutrašnjeg statusa kao autoriteta i važnosti uloge prisutno kod premijera, čak i u pokušajima „podučavanja“ predsjednice, što se može povezati i s prijašnjim istraživanjem Kotthoff (1997) koja smatra da visoko pozicionirani muškarci grade i visok unutrašnji status, uporabom „držanja predavanja“ što zadržava protuudarce, jer su asertivniji i nameću tvrdnje. Izražavanje unutrašnjeg statusa koje iznosi sam govornik o sebi legitiman je dio argumentativnog čina, ali kod asertivnijih često prijeđe u natjecanje u važnosti, što jest smicalica, ali nije sofistički napad koji ujedno prekida komunikaciju, već samo

označava karakteristike govornika pri sofističkim obranama. Dakako, treba uzeti u obzir da su oba političara s pozicije moći pripadnici iste stranke i da dijele slične interese te da im je u pragmatičkom smislu važno da ostane moguća otvorenost u javnom komuniciranju između njih. Kad bi se prešla crta i koristila se sredstva koja posve zatvaraju komunikaciju kao što su *argumentum ad hominem*, *etiketiranje*, *ad baculum*, netko bi od njih trebao izići iz stranke, bilo „napadač“ ili „žrtva“, što se znalo dogoditi u kratkoj povijesti demokracije Republike Hrvatske. U ovom slučaju riječ je o političarima koji su imali razvijenu karijeru i u institucijama EU već prije i ne žele prepustiti sadašnje profesionalne čelne funkcije u državi. Također, oboje imaju izgrađen etos i određenu važnost u podupiranju ugleda Hrvatske u svijetu jer su politički vrlo aktivni. Stoga i istraživanja političkog govora imaju pragmatičku svrhu u razvijanju demokracije određenog društva.

Zaključak

Retorička analiza premijera i predsjednice Republike Hrvatske potkrjepljuje rezultate ranije provedenih istraživanja o lingvističkim diskursnim razlikama između muškaraca i žena. Analiza je pokazala kako, u kontekstu političkog intervjuja, profesionalni televizijski novinari i novinarka više prekidaju ženu na poziciji moći (predsjednicu), nego muškarca na poziciji moći (premijera). Također, novinarka više prekidaju predsjednicu nego premijera. Stoga se može pretpostaviti da predstavnici medija doživljavaju premijera ozbiljnije i autoritativnije od predsjednice. To je posebno izraženo kada je riječ o novinarkama koje dovode u pitanje dominantnost i položaj moći sugovornice, ali ne toliko i sugovornika. Naravno, ovakvi motivi su samo pretpostavke. Kako bi se ispitali stvarni motivi i jesu li novinari uopće svjesni takvih prekidanja sugovornika, potrebno je provesti daljnje istraživanje.

Osim toga, komparativnom analizom pokazalo se kako političari i političarke vode raspravu na različite načine. Predsjednica koristi smicalice istančanog razlikovanja, odlaganja odgovora i *exemplum in contrarium* kojima pokušava ublažiti neslaganja, sukob ili općenito izbjeći odgovor. Također, koristi i smicalicu natjecanja u etičnosti kojom ističe svoje pozitivne vrijednosti, tj. pojačava svoj unutrašnji etos, što su značajke narativa spolne polarnosti koje proizlaze iz argumenta iz korisnosti (*argumentum ab utile*). S druge strane, iako premijer također koristi smicalicu odlaganja i antiparastazu (koja odaje spremnost na suradnju), često koristi duhovite upadice koje uključuju i ironiju te natjecanje u važnosti. Smicalica odlaganja učestalo je udružena s natjecanjem u važnosti. Uz legitimno korištenje isticanja unutrašnjeg etosa, još su više premijerove smicalice – duhovite ironične upadice, odlaganje i natjecanje u važnosti, indikatori isticanja dominantnosti. Takve smicalice i vrsta hu-

mora pokazuju da je premijer sigurniji, samopouzdaniji i izravniji u svom nastupu. U prilog tome govori i podatak da premijer prekida novinara ili mu odgovara protupitanjem. Za razliku od premijerovog, govor je predsjednice manje izravan, odmjeraniji i susretljiviji. Ovakvi pokazatelji idu u prilog prethodnim istraživanjima, ali ukazuju i na kompleksnost retoričkog diskursa u odnosu na rod i političku moć. Rezultati pokazuju da iako oba sugovornika indeksno pokazuju osobine ženske i muške retorike, ujedno paze da ne koriste one smicalice koje bi zatvorile komunikaciju. Iako vrste pogrešnih argumenata i smicalica pokazuju da postoje prijepori u komunikaciji, govornici u javnom govoru nadziru osjećaje i ne pokazuju ljutnju, već komplementarno uzimaju u obzir istu stranačku pripadnost. I dok se govornica oslobađa tražeći različite promjene, govornik ističe svoju važnost i stranačku pripadnost, govoreći redovito s pozicije moći. Planirano daljnje istraživanje retoričkih razlika u odnosu na rod govornika provest će se na većem broju ispitanika u govoru parlamentarnih političara i političarki.

BILJEŠKE

- ¹ Za sve zemlje koje imaju dvodomni parlament, prvo se navode podaci za Donji Dom, a potom za Gornji Dom prema: (<http://archive.ipu.org/wmn-e/classif.htm>) (posjet 21. svibnja 2019.).
 - ² Kosa crta se odnosi na razdvajanje postotaka zastupljenosti žena u Donjem domu (ispred) te Gornjem domu (iza) u zemljama s dvodomnim parlamentom.
 - ³ Navedena bibliografska jedinica iz 2004. (ur. Mary Bucholtz) prošireno je izdanje s komentarima knjige iste autorice iz 1975. u izdanju Oxford University Press.
 - ⁴ Pojam erističke dijalektike za smicalice koristi Schopenhauer (izdanje iz 2002.).
 - ⁵ Prema Škariću (2011: 96) suparnici u pretjecanju natječu se „u etičnosti (želi se ispasti plemenitosti), estetičnosti (hvali se samo priznate vrijednosti), u prvenstvu (tako sam ja govorio,...)“.
-

LITERATURA

- Aristotel (izdanje 1987) *Retorika 1/2/3*. Beograd: Nezavisna izdanja 40.
- Baxter, J. (2010) *The language of female leadership*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Car, V., Leaković, K., Stević, A. i J. Stipović (2017) „Žene i muškarci u televizijskim vijestima: glasovi nejednake vrijednosti“, *Medijska istraživanja: znanstveno-stručni časopis za novinarstvo i medije*, 23 (1), 73–100. doi.org/10.22572/mi.23.1.4.
- De Beauvoir, S. (1949, izdanje 2016) *Drugi spol*. Zagreb: Naklada Ljevak.
- Elshstain, J. B. (1987) „Feminist political rhetoric and women’s studies“, 319–340. U: J. S. Nelson et al.: *The Rhetoric of the Human Sciences: Language and Ar-*

- gument in Scholarship and Public Affairs*. Madison, London: The University of Wisconsin Press.
- Kendall, S. i D. Tannen (2011) „Discourse and Gender“, 548–567. U: D. Tannen i H. E. Hamilton: *Gender and Discourse*. New York i Oxford: Oxford University Press.
- Kišiček, G. (2008) „Usporedba ženske i muške retorike u politici“, *Govor*, 25 (2), 189–202.
- Kišiček, G. (2010) „Pogreške u argumentaciji – dvojbe u tumačenju i klasifikaciji“, *Govor*, 27 (2), 129–143.
- Kišiček, G. i D. Stanković (2011) „Analysis of Fallacies in Croatian Parliamentary Debate“, 939–949. U: F. H. Van Eemeren et al.: *Proceedings of the 7th Conference of the International Society for the Study of Argumentation*. Amsterdam: Rozenberg/Sic Sat.
- Kotthoff, H. (1997) „The interactional achievement of expert status: creating asymmetries by „teaching conversational lecture“ in TV discussions“, 139–178. U: H. Kotthoff i R. Wodak: *Communicating Gender in Context*. Amsterdam: Benjamins.
- Lakoff, R. (2004) *Language and Women 's Place. Text and Commentaries. Revised and Expanded Edition*. New York: Harper and Row.
- Majstorović, D. i G. Vilović (2017) „Zastupljenost i način prikazivanja žena na naslovnica hrvatskih dnevnih novina: u službi promicanja rodnih stereotipa?“, *Medijske studije*, 8 (16), 6–12. doi:10.20901/ms.8.16.2.
- Moranjak-Bamburać, N. (2004) „Retoričke strategije feminističkog diskursa“, *Fluminensia: časopis za filološka istraživanja*, 16 (1-2); 137–155.
- Pišković, T. (2018) „Uvod u rodolektologiju“, 7–33. U: T. Pišković: *Rodni jezici. Zbornik radova o jeziku, rodu i spolu*. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Runjić-Stoilova, A. i M. Tomelić Ćurlin (2017) „Women's Political Discourse in Croatia: Linguistic and Rhetorical Peculiarities in Political Speeches by Croatian President Kolinda Grabar-Kitarović“, 67–101. U: N. Mihaljević: *Gender (In)equality: Literary, Linguistic, and Artistic Responses to Gendered Dominance*. Warsaw: IRF Press.
- Schopenhauer, A. (2002) *Eristička dijalektika*. Split: Marijan Tisak.
- Shaw, S. (2002) *Language and Gender in Political Debates in the House of Commons*. Doktorska disertacija. The Institute of Education, University of London.
- Škarić, I. (2000) *Temeljni suvremenoga govornišтва*. Zagreb: Školska knjiga.
- Škarić, I. (2011). *Argumentacija*. Zagreb: Globus.

Talbot, M. M. (2010). *Language and Gender*. Cambridge: Polity Press.

Tannen, D. (1994a) *Talking from 9 to 5: Women and Men in the Workplace: language, Sex and Power*. New York: Avon.

Tannen, D. (1994b) *Gender and Discourse*. New York i Oxford: Oxford University Press.

Tindale, C. W. (2007) *Fallacies and Argument Appraisal (Critical Reasoning and Argumentation)*. Cambridge, New York: Cambridge University Press.

Van Dijk, T. A. (2008) *Discourse and Power*. New York: Palgrave Macmillian.

Mrežni izvori

Hrvatski sabor (2013) Zakon o ravnopravnosti spolova. NN 82/08, 69/17, <https://www.zakon.hr/z/388/Zakon-o-ravnopravnosti-spolova> (pristupljeno 21. svibnja 2019.).

Male and Female Rhetoric in Political Interviews

SUMMARY

Early linguistic research has shown that some of the greatest differences between male and female speech can be found at the level of discourse. Different linguistic strategies depend on different social roles or different social positions of men and women. Apart from that, the strategies used at the level of discourse are often associated with power and solidarity. This paper focuses on political discourse or more precisely on rhetorical conversation (dialogue) in the form of a political TV interview. By taking into account the importance of social context and power relations in political speech, two different aims have been set: 1) to research how interviewers (journalists) communicate with men and women in the position of power (Prime Minister Andrej Plenković and President of the Republic of Croatia Kolinda Grabar Kitarović); 2) to investigate whether there are any differences in argumentation depending on the speaker's gender. The research results have shown that the interviewer's attitude towards the person in the position of power, as well as the number of interruptions and overlaps, differs depending on the gender of that person. Furthermore, it has been determined that the Prime Minister and the President use different methods of argumentation and different logical fallacies when talking about the subjects related to their mutual communication. The President uses fallacies such as phantom distinction, appeal to postponement or ad socordiam, exemplum in contrarium and argumentum ab utili. On the other hand, the Prime Minister uses appeal to postponement and sophisms, together with the priority argument (competition per importance), antiperistasis, counterquestions and humour including irony. The Prime Minister's choice of fallacies supports the narrative expressing dominance.

Keywords: political discourse, interview, male and female rhetoric, fallacies, speech interruptions